

Türkiye Türkçesi Ağızlarını İnceleme Yöntemi

Dr. Canan İLERİ

Dr. Canan İLERİ

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINI İNCELEME YÖNTEMİ

ISBN 978-625-8044-46-1

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2022, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ocak 2022, Ankara

Yayın-Proje: Nisanur Uzunlu
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No:141 A/131 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

*Tanrı'dan bana armağan
yavrularım Saygın ile Roy'a...*

ÖZ GEÇMİŞ

1. Adı Soyadı: Canan İLERİ

2. Doğum Tarihi: 19 Ocak 1951, Eskişehir

3. Unvanı: Doktor

4. Öğrenim Durumu:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı	İstanbul Üniversitesi	1974
Yüksek Lisans	Türk Dili	Erciyes Üniversitesi	1994
Doktora	Eski Türk Dili	İstanbul Üniversitesi	1998

5. Akademik Unvanlar

Yardımcı Doçent: Edebiyat Fakültesi, Anadolu Üniversitesi, 1998-2005.

Yardımcı Doçent: Eğitim Fakültesi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, 2007-2009.

Doçent: Eğitim Fakültesi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, 2009-2012.

6. Yayınlar

6.1. Uluslararası hakemli dergilerde yayınlanan makaleler (SCI & SSCI & Arts and Humanities)

6.2. Uluslararası diğer hakemli dergilerde yayınlanan makaleler

- İLERİ, Canan, (2010), “Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları için Bir Yöntem Denemesi/A Method Trial For The Researches Of The Turkish Dialects”, *Klasik Türk Edebiyatında Aşk-Âşık-Maşûk*, Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Academic Journal, S. Volume 5/3 Summer 2010, ISSN: 1308-2140, s. 1492-1535.
- İLERİ, Canan, (2004), Nazım Hikmet’in Şerhlerindeki Sözler Hakkında, *Philological Researches (Filoloji Araştırmalar)* XX. Kitap, Bakı, Azereşr, s. 142-147.

7.3.1. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında tam metin olarak (*Proceedings*) basılan bildiriler

- İLERİ, Canan; AYDINOĞLU, Nazife (2018), “Özden Selenge’nin Sevgi Gülü Müzikli Çocuk Oyununun Düşündürdükleri”, Kibatek’in 5-6 Mart, Lefkoşa-KKTC’de düzenlediği “Üçüncü Uluslararası Kibatek Kıbrıs Türk Edebiyatı ve Edebiyatçıları Sempozyumu Bildirileri”, s. 177-209, KKTC-Lefkoşa, Çevik Matbaası.
- İLERİ, Canan (2016), “KKTC’li Kadın Yazar Özden Selenge’nin Anı, Öykü ve Romanları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Kıbrıs Türk Edebiyatı ve Edebiyatçıları*, Ankara, Başkent Kışe ve Matbaacılık.
- İLERİ, Canan (2009), “Eskişehir İli Alpu İlçesi Merkez Ağzları” *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları* Çalıştayı *Bildirileri* 25-30 Mart 2008 Şanlıurfa, Ankara, ISBN 978-975-16-2204-4, s. 883-910, Türk Dil Kurumu Yayınları.

- İLERİ, Canan (2007), “Eskişehir Kırım Tatarlarında Sürdürülen bir Armağan Geleniği: Sivrihisar İlçesi Ortaklar Köyü’nde Horoz Telleme”, T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi yayınlarından **Türk Kültüründe Hediye Sempozyumu Bildirileri Hediye Kitabı**, Editörler, Emine Gürsoy Naskali-Aylin Koç, ISBN 978-975-9173-45-6, İstanbul, 2007, s. 317-327.
- İLERİ, Canan (2007), “Eskişehir Şifalı Sularının Beden Sağaltımında Kullanımı” T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezinin düzenlediği 1-4 Nisan 2007 tarihli “**Uluslararası Türk Kültüründe Beden Sempozyumu Bildirileri 2 Temizlik Kitabı**”, Ankara, s. 199-242..ç
- İLERİ, Canan (2004), “Nazım Hikmet’in Şiir Dilinde Kullandığı Deyimlerin Anlam Yönünden İncelenmesi ve Azerbaycan Türkçesindeki Deyimlerle Karşılaştırılması”, **KIBATEK Edebiyat Sempozyumu, Başkent Matbaası, Ankara, s. 169-200.**
- İLERİ, Canan (2002), “İletişimin Türkiye Türkçesi Ağzlarında Görülen Etkileri”, **VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Medya ve Geleneksel Kültürü Seksiyon Bildirileri**, 2931, Ankara, s. 92-114, Kültür Bakanlığı Yayınları.

7.3.2. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan bildiriler

- İLERİ, Canan; AYDINOĞLU, Nazife (2018), “Özden Selenge’nin Sevgi Güllü Müzikli Çocuk Oyununun Düşündürdükleri”, “**Üçüncü Uluslararası Kıbatek** Kıbrıs Türk Edebiyatı ve Edebiyatçıları” Sempozyumu, Kıbatek 5-6 Mart 2018, Lefkoşa-KKTC.
- İLERİ, Canan, Ünsüz Benzeşmelerinin Türleri, **III. Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu**, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve Roma Tre Üniversitesi, 20-23 Nisan 2017, Roma-İTALYA
- İLERİ, Canan, Ses Değişimleri İncelemelerine Yeni Bir Yaklaşım, **III. Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu**, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve Roma Tre Üniversitesi, 20-23 Nisan 2017, Roma-İTALYA
- İLERİ, Canan, “KKTC’li Kadın Yazar Özden Selenge’nin Anı, Öykü ve Romanları Üzerine Bir Değerlendirme”, **II. Uluslararası Kıbrıs Türk Edebiyatı ve Edebiyatçıları Sempozyumu**, Kıbrıs Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu’nun Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü ve Kıbrıs Türk Kültür Derneği, 12-13 Mayıs 2016, İzmir-Türkiye.
- İLERİ, Canan ve KAÇAMAK, Selâmi, (2010), “Kırım’dan Eskişehir’e Göç Eden Tatarların Türkiye Türkçesi ile Dil Etkileşimi”, **15. Uluslar arası Türk Dilbilim Kurultayı** 20-22 Ağustos 2010, Szeged Üniversitesi, Macaristan/**15th International Conference on Turkish Linguistics** August 20-22 2010, Szeged, HUNGARY.
- İLERİ, Canan, (2009), “Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları için Bir Yöntem Denemesi” **Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, “2. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu**, 09-11 Aralık 2009, Lefkoşa-KIBRIS. (Turkish Studies Dergisinde yayınlandı.)
- İLERİ, Canan, (2008), “Eskişehir İli Alpu İlçesi Merkez Ağızları” **Türk Dil Kurumu ve Harran Üniversitesi iş birliği ile Şanlıurfa’da düzenlenen “Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Bildirileri**, 25 - 30 Mart 2008, ŞANLIURFA. (Bildiri kitabında yayınlandı.)
- İLERİ, Canan, (2007), “Eskişehir Şifalı Sularının Beden Sağaltımında Kullanımı” **T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezinin Düzenlediği**

- “Uluslararası Türk Kültüründe Beden Sempozyumu”** 1-4 Nisan 2007, İSTANBUL. (Türk Kültüründe Temizlik kitabında yayınlandı.)
- İLERİ, Canan, (2006), “Eskişehir Kırım Tatarlarında Sürdürülen bir Armağan Gelenegi: Sivrihisar İlçesi Ortaklar Köyü’nde Horoz Telleme”, T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezinin Düzenlediği Uluslararası Türk Kültüründe Hediye Sempozyumu 1-4 Nisan 2006, İSTANBUL. (Hediye kitabında yayınlandı.)
 - İLERİ, Canan (2004), “Eskişehir Türkmenlerinde Ölüm ile İlgili Gelenekler, İnanışlar ve Bunların Söz Varlığına Yansımaları”, T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezinin Düzenlediği Uluslararası Türk Kültüründe Ölüm Sempozyumu 25-26 Kasım 2004, İSTANBUL.
 - İLERİ, Canan, “Divan-ı Lugatı’ı T-Türk’te Geçen Meyve ve Sebzeler ve Bunlardan Yararlanma Biçimleri” T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi’nin Düzenlediği “Türk Kültüründe Meyve Sempozyumu 7-8 Nisan 2004 İSTANBUL. (TDK Dergisi 75. Dil Bayramı Özel Sayısında yayınlandı.)
 - İLERİ, Canan, (2004), “Alpu İlçesi Merkez Ağızları Üzerine Bir Karşılaştırma”, T.C. Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nin Düzenlediği I. Uluslararası Düünden Bugüne Eskişehir Sempozyumu Siyasal, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yapı 12-15 Mayıs 2004, ESKİŞEHİR.
 - İLERİ, Canan, (2003-11), “Nazım Hikmet’in Şiirlerindeki Söz Varlığında Sayı Sözcükleri”, KIBATEK VAKFI (Kıbrıs, Balkanlar, Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu) ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinin Ortaklaşa düzenlediği VIII. KIBATEK Edebiyat Sempozyumu, 16 – 20 Ekim 2003, Çanakkale/TÜRKİYE.
 - İLERİ, Canan, (2003-1), “Nazım Hikmet’in Şiir Dilinde Kullandığı Deyimlerin Anlam Yönünden İncelenmesi ve Azerbaycan Türkçesindeki Deyimlerle Karşılaştırılması” KIBATEK (Kıbrıs, Balkanlar, Avrasya Türk Edebiyatları) Vakfı, Bakü Asya Üniversitesi, Atatürk Merkezi ve Azerbaycan Yazarlar Birliği işbirliği ile düzenlenen VII. Uluslararası Edebiyat Şöleni, 16 – 22 Mart 2003, Bakü./AZERBAIJAN (Bildiri kitabında yayınlandı.)
 - İLERİ, Canan, (2001), “İletişimin Türkiye Türkçesi Ağızlarında Görülen Etkileri”, VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, 18-22 Haziran 2001, İÇEL. (Bildiri kitabında yayınlandı.)

7.4. Yazılan uluslararası kitaplar veya kitaplarda bölümler

- İLERİ, Canan, (2019), “Gonca Nedim (Şiir)”, *Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi*, Birinci Cilt, Ankara, İlsan Matbaası, s. 585-599.
- İLERİ, Canan, (2019), “Özden Selenge (Roman)”, *Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi*, Dördüncü Cilt, Ankara, İlsan Matbaası, s. 315-353.
- İLERİ, Canan, (2019), “Efdal Keser (Roman)”, *Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi*, Dördüncü Cilt, Ankara, İlsan Matbaası, s. 459-477.
- İLERİ, Canan, (2019), “Ayşe Dilek Orhan (Roman)”, *Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi*, Dördüncü Cilt, Ankara, İlsan Matbaası, s. 511-523.
- İLERİ, Canan, (2019), “Umut Kulle (Roman)”, *Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi*, Dördüncü Cilt, Ankara, İlsan Matbaası, s. 633-651.

- İLERİ, Canan, (2019), “Gonca Nedim (Roman)”, *Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi*, Dördüncü Cilt, Ankara, İlsan Matbaası, s. 651-667.

7.5.1. Ulusal hakemli dergilerde yayınlanan makaleler

- İLERİ, Canan, (2011), “Alpu İlçesi Merkez Ağızlarının Birbirleriyle Etkileşimi”, *Bilimsel Eksen*, Yıl: 1, S. 4, Ankara, s. 171-200.
- İLERİ, Canan, (2009), “Gelenekten Söz Varlığı Oluşturma Denemesi: Eskişehir’de Ölüm ile İlgili Geleneklerin, Türkiye Türkçesinin Söz Varlığına Olası Katkıları”, *Folklor Edebiyat Dergisi* 2009/1 S. 57, Ankara, s. 65-98.
- İLERİ, Canan, (2007), “Divanü Lugatı’T-Türk’te Geçen Meyve ve Sebzeler ve Bunlardan Yararlanma Biçimleri”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* 75. Dil Bayramı Özel Sayı, Cilt: XCIII, Sayı: 669, Ankara, 1 Eylül 2007, s. 542-572.

(Bu makale, 7-8 Nisan 2004 tarihinde İstanbul T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi’nin düzenlediği “Türk Kültüründe Meyve Sempozyumu”nda bildiri olarak sunulmuştur.)

7.5.2. Diğer bilimsel, sanatsal dergilerde (hakemli olmayan) yayınlanan makaleler

- İLERİ, Canan, (2018), Koşmat’ın Azrail’in Kılıcını Yıkadığı Suları, *Su*, 2020, İstanbul, Kitabevi, s. 635-649.
- İLERİ, Canan, (2018), Hoş Geldin Mısır Unu. Selâmlaşma, 2018, İstanbul, Kitabevi, s. 135-165.
- İLERİ, Canan, (2017), Yüz Elli/Yaz Belli (Halk Takvimleri), *Takvim*, 2017, İstanbul, Kitabevi, s. 35-92.
- İLERİ, Canan, (2017), KKTC’de “Taş/Daş” Sözcüğünün Kullanımları, (Dil ve Edebiyatta Taş), *Kültürümüzde Taş*, 2017, İstanbul, Dergâh Yayınları, s. 133-154.
- İLERİ, Canan, (2017), Eskişehir’in Yarı Değerli Taşları, (Değerli Taşlar), *Kültürümüzde Taş*, 2017, İstanbul, Dergâh Yayınları, s. 289-344.
- İLERİ, Canan, (2016), Eskişehir’de Türkmen Düğünleri, *Türk Kültüründe Düğün*, 2016, Ankara.
- İLERİ, Canan, (2010), Eskişehir’de Çobanlık Mesleği ve Bu Meslekle İlgili Gelenekler, *Türk Kültüründe Çoban*, 2010, Ankara.
- İLERİ, Canan, (2009), “Kıbrıs Türk Ağızlarında Sürüngen Adları”, *Kıbrıs Türk Dili Dergisi* /Kış ve İlkyaz 2009/, S. 2, C. 1, Lefkoşa-KIBRIS, s. 9-17.
- İLERİ, Canan, (2003), “Sivrihisar İlçesi Ortaklar Köyü’nde Horoz Telleme Geleneği 1”, *Kültür-El Tarih Edebiyat Sanat Genel Kültür Dergisi*, S. 1, Eskişehir, s. 57-65.
(Dergi başka yayın yapamadığı için diğer sayıları yayınlanamadı.)
- İLERİ, Canan, (2000), “Eskişehir’de Bahar Şenlikleri”, *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. I, S. 2, Eskişehir, sayfa 173-213.
(“Eskişehir’de Bahar Şenlikleri”, 21 Mart 2000 tarihindeki Anadolu Üniversitesindeki Nevruz Paneli’nde sunulmuştur.)
- İLERİ, Canan, (1993), “Eskişehir Türkmenleri (I)” *Alternatif Dergisi*, Eskişehir, S.1, 1993, s. 57-65.
- İLERİ, Canan, (1993), “Eskişehir Türkmenleri (II)” *Alternatif Dergisi*, Eskişehir, S.2, 1993, s. 57-65.

- İLERİ, Canan, (1993), “Eskişehir Türkmenleri (III)” *Alternatif Dergisi*, Eskişehir, S.3, 1993, s. 57-65.

7.6. Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler

7.7. Diğer Yayınlar

7.7.1. Kitaplar:

- İLERİ, Canan, (2010), *Türkiye Türkçesinde Dizim ve Dizime Bağlı Anlatım Bozuklukları*, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş İkinci Baskı, 2010, Ankara, ISBN 978-605-5516-14-7, Yayın Sertifika NO: 14684.
- İLERİ, Canan, (2009), *Eskişehir İli Alpu Merkez Ağızları (Metinler-İnceleme-Dil-bilgisi Ayrışımı Dizim)*, ISBN 978-9944-761-54-3 Sertifika No: 0406-002623 Ürün Yayınları, Ankara, 2009.
- İLERİ, Canan, (2009), *Türkiye Türkçesinde Dizim ve Dizime Bağlı Anlatım Bozuklukları*, Lefkoşa, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Yayınları, ISBN 978-975-6002-08-7, Ocak, Lefkoşa-KIBRIS, 2009.
- İLERİ, Canan, (2008), *Eskişehir İli Mihaliççik İlçesi ve Yöresi Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 940, ISBN 978-975-16-2082-8, Ankara, 2008.
- İLERİ, Canan, (2008), *Eskişehir Türkmen Ağızları Söz Varlığı*, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Yayınları, ISBN 978-975-6002-03-02, Lefkoşa-KIBRIS, 2008.
- KILIÇ A. Yavuz, Çiğdem KARA, İbrahim Ali İLERİ, Canan İLERİ, Sakine ÇELİK ÖZTÜRK, (2003), *Bir Ağız Ekmek Eskişehir Geleneksel Yemek Kültürü I-II*, Anadolu Üniversitesi, Halkbilim Araştırma Merkezi Yayınları, No: 2, 1. ve 2. Cilt, Eskişehir, 2003, s. 1-637.

Ayrıca “Eskişehir İli Odunpazarı Semti Yerli Ağzı -İnceleme, Metinler, Dizim-”, “Kıbrıslı Kadın Yazar Özden Selenge’nin Anı, Öykü ve Romanlarında Kıbrıs Türk Ağızlarının İzleri” ile “Ağız İncelemeleri Yöntemi” kitapları yayına hazır durumda beklemektedir.

7.7.2. Armağan Yazıları

- İLERİ, Canan, (2017), “Kıbrıslı Kadın Yazar Özden Selenge’nin Eserlerinin Sözvarlığında Renkler”, *Prof. Dr. Nuri Yüce Armağanı*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınlar, İstanbul, 2017.
- İLERİ, Canan, (2010), “Anadolu Ağızlarında Sürüngen Adları”, *Müjgân Cunbur Armağanı*, Hazırlayan: Prof. Dr. Tuncer Gülensoy Armağanı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2010, s. 128-148.

7.7.3. Editörlükler (Kitap Editörlüğü):

- *Bir Kalp Çizildi*, Özden Selenge, Lefkoşa, 2013, Işık Kitabevi.
- *Kıbrıs Türk ve Azerbaycan Atasözleri Özdeşler ve Benzerler Sözlüğü*, Hazırlayan Mustafa Gökçeoğlu, Lefkoşa, 2011.
- *Kıbrıs Türk Küme Sözler (Formeller) Sözlüğü 1, 2*, Mustafa Gökçeoğlu, ISBN 978-9963-9110-6-6, Lefkoşa-KIBRIS, Ocak 2010.
- *Türkçe Sözlü ve Yazılı Anlatım*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayını, N. 713, 2001.
- *Çağdaş Türk Edebiyatı*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını N. 593, 1998.

7.7.4. Yazılan ulusal kitaplar veya kitaplarda bölümler:

Kitaplarda Bölümler

- İLERİ, Canan (2001), Editör: Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY, “Mısır’da Türkler ve Türkoloji Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, *Türklük Bilimi Dizisi*, Türk Dili Araştırmaları, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayını, No: 870, s. 129-167.
- İLERİ, Canan (2001), “Anlatım Nedir?”, *Konuşma ve Yazma Eğitimi*, Açıköğretim Fakültesi Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını N. 714, s. 95-110.
- İLERİ, Canan (2001), “Anlatım Birimleri”, *Konuşma ve Yazma Eğitimi*, Açıköğretim Fakültesi Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını N. 714, s. 111-132.
- İLERİ, Canan (2001), “Yazılı Anlatım Nedir?”, *Konuşma ve Yazma Eğitimi*, Açıköğretim Fakültesi Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını N. 714, s. 133-172.
- İLERİ, Canan (2001), “Yazılı Anlatım Türlerinden Sanatlı Metinler ve Bilgilendirici Metinler”, *Konuşma ve Yazma Eğitimi*, Açıköğretim Fakültesi Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını N. 714, s. 173-190.
- İLERİ, Canan (2001), “Yazılı Anlatım Türlerinden Düşünsel Metinler ve Yazışmalar”, *Konuşma ve Yazma Eğitimi*, Açıköğretim Fakültesi Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını N. 714, s. 173-190.
- İLERİ, Canan, (1998), “Şiir Bilgisi”, *Edebiyat Bilgi ve Kuramları*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, N. 592, 77-108.
- İLERİ, Canan (1999), “Türk Edebiyatında Şiir I”, *Edebiyat Bilgi ve Kuramları*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, N. 592, s. 109-132.
- İLERİ, Canan (1999), “Türk Edebiyatında Şiir II”, *Edebiyat Bilgi ve Kuramları*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, N. 592, s. 133-160.
- İLERİ, Canan (1999), “Düzyazı”, *Edebiyat Bilgi ve Kuramları*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, N. 592, s. 161-173.
- İLERİ, Canan (1998), “Anlatım” *Sözlü ve Yazılı Anlatım*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, N. 590, s. 3-13.
- İLERİ, Canan (1998), “Yazılı Anlatım ve Evreleri” *Sözlü ve Yazılı Anlatım*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, N. 590, s. 89-104
- İLERİ, Canan (1998), “Yazılı Anlatım Türleri I (Düşünce Değeri Olan Yazılar)”, *Sözlü ve Yazılı Anlatım*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, N. 590, s. 105-132.
- İLERİ, Canan (1998), “Yazılı Anlatım Türleri II (Sanat Değeri Olan Yazılar)”, *Sözlü ve Yazılı Anlatım*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, N. 590, 133-155.
- İLERİ, Canan (1998), “Yazılı Anlatım Türleri III (Yazışmalar)”, *Sözlü ve Yazılı Anlatım*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, N. 590, s. 157-178.

- İLERİ, Canan (1994), “Etkili İletişim için Konuşma ve Dinleme”, *Yönetici Sekreterliği*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, N. 809, s. 35-59.

7.7.5. Edebiyat Ansiklopedisi’ne madde yazarlığı

- KKTC Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi ve KIBATEK işbirliğiyle hayata geçirilen ve mali finansmanı sağlanmış olan, Kıbrıs Türk Edebiyatı Araştırma ve Tanıtma Projesi kapsamındaki **1571’den Günümüze Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi** konulu çalışmada, (*Özden Selenge’nin Romanları*) maddesi (2017).
- KKTC Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi ve KIBATEK işbirliğiyle hayata geçirilen ve mali finansmanı sağlanmış olan, Kıbrıs Türk Edebiyatı Araştırma ve Tanıtma Projesi kapsamındaki **1571’den Günümüze Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi** konulu çalışmada, (*Ayşe Dilek Orhan’ın Nermin Romanı*) maddesi (2018).
- KKTC Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi ve KIBATEK işbirliğiyle hayata geçirilen ve mali finansmanı sağlanmış olan, Kıbrıs Türk Edebiyatı Araştırma ve Tanıtma Projesi kapsamındaki **1571’den Günümüze Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi** konulu çalışmada, (*İclal Kulle’nin Özgür Kal Diye Romanı*) maddesi (2018).
- KKTC Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi ve KIBATEK işbirliğiyle hayata geçirilen ve mali finansmanı sağlanmış olan, Kıbrıs Türk Edebiyatı Araştırma ve Tanıtma Projesi kapsamındaki **1571’den Günümüze Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi** konulu çalışmada, (*Efdal Keser’in Eğret Hayatlar Anı Romanı*) maddesi (2018).
- KKTC Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi ve KIBATEK işbirliğiyle hayata geçirilen ve mali finansmanı sağlanmış olan, Kıbrıs Türk Edebiyatı Araştırma ve Tanıtma Projesi kapsamındaki **1571’den Günümüze Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi** konulu çalışmada, (*Gonca Nedim’in Şerefe Yalnızlık Şiirleri, Cumartesi Romanı ile Mucizem Ol Olur Mu Öyküleri’nin incelenip yorumlanması*) (2018).

7.7.6. Konferans:

- İLERİ, Canan (2005), A Tradition of Crimean Tatars Living in Eskişehir: The Tradition of “ Horoz Telleme ” in Sivrihisar Town Ortaklar Village(, *Eskişehir’deki Kıbrıs Tatar Türklerinin Evlenme Geleneginde Horoz Telleme*), Erasmus Programı kapsamında Macaristan’ın Szeged Üniversitesi Altayistik Bölümü’nde.
- İLERİ, Canan (2004), *26 Eylül Dil Bayramı Konuşması*, 26 Eylül 2004, Anadolu Üniversitesi.
- İLERİ, Canan (2004), *Azerbaycan’da Nevruz*, 22. Mart 2004 tarihi saat 11.00’de Anadolu Üniversitesi Kırmızı Salon’da sunuldu.
- İLERİ, Canan (2003), *26 Eylül Dil Bayramı Konuşması*, 26 Eylül 2003, Anadolu Üniversitesi.
- İLERİ, Canan (2002), *26 Eylül Dil Bayramı Konuşması*, 26 Eylül 2002, Anadolu Üniversitesi.
- İLERİ, Canan (2001), *26 Eylül Dil Bayramı Konuşması*, 26 Eylül 2001, Anadolu Üniversitesi.
- İLERİ, Canan (2000), *Eskişehir’de Bahar Şenlikleri*, 21 Mart 2000 tarihindeki Nevruz Panel’inde Anadolu Üniversitesi Kırmızı Salon’da sunuldu.
- İLERİ, Canan (2000), *26 Eylül Dil Bayramı Konuşması*, 26 Eylül 2000, Anadolu Üniversitesi.

- İLERİ, Canan, (1999), *26 Eylül Dil Bayramı Konuşması*, 26 Eylül 1999, Anadolu Üniversitesi.
- İLERİ, Canan; Mine Başol (1998), *26 Eylül Dil Bayramı Konuşması*, 26 Eylül 1998, Anadolu Üniversitesi.

7.7.7. Erasmus Dersleri:

- İLERİ, Canan (2005), Erasmus Programıyla Macaristan'ın Szeged Üniversitesinde *Kırım Tatar Türkçesinin Ses ve Yapı Özelliklerindeki Eski Türkçe Özellikler* üzerine dersler vermiştir.

7.7.8. Raportörlük:

- T.C. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu'nun 27 Kasım 2007 tarih ve B.02.1.KTD.5.02.70.04/549/3022 sayılı yazısıyla İsa CEBECİ'nin Örneklerle Deliorman Türkçesi Sözlüğü kitabının incelenip, basım kararının verilmesi için raportörlük.

8. Projeler

8.1. Projeler: Uluslararası kuruluşlarca desteklenen projede görev almak

- İsviçre, Svox AG'nin "Speaker Evaluation Projesi", 2008. (Doç. Dr. Ahmet Pehlivan, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Yavuz, Yrd. Doç. Dr. Canan İleri, Yrd. Doç. Dr. Hülya Yeşil, Öğr. Gör. Özge Razi).

8.2. Projeler: Ulusal kuruluşlarca desteklenen projede görev almak

- **Eşsüremlî Dilbilim Açısından Kıbrıs Türk Ağzı**, (2008), Milli Eğitim Bakanlığı (Doç. Dr. Ahmet Pehlivan, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Yavuz, Yrd. Doç. Dr. Canan İleri, Yrd. Doç. Dr. Hülya Yeşil, Öğr. Gör. Özge Razi), Lefkoşa-KIBRIS.
- **Eskişehir Evlenme Biçimleri ve Törenlerini Sözlü Tarihle Belgeleme**, (2005), Halkbilim Araştırmaları Merkezi Araştırma Derleme Birimi. (Anadolu Üniversitesi. Araştırma Fonu Proje. No: 042132)
Görev Kapsamı: Araştırmacı.
- **Yöremiz Mutfağından**, (2004-2005), Eskişehir Yöresi Yemek Kültürünü Anlatan 13 Programlık Televizyon Dizisi Projesi
Görev Kapsamı: Danışman Öğretim Üyesi
- **Eskişehir Geleneksel Yemek Kültürü**, (1 Nisan 2000 - 31 Mart 2002), Eskişehir Geleneksel Yemek Kültürü Araştırma Projesi. Halkbilim Araştırmaları Merkezi Araştırma Derleme Birimi.(Anadolu Üniversitesi. Araştırma Fonu Proje. No: 002106)
Görev Kapsamı: Araştırmacı

9. İdari Görevler

- **Bölüm Başkan Yardımcılığı**: Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü 23.06.2000-30.09.2004
- **Anabilim Dalı Başkanlığı**: Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Dili Anabilim Dalı Başkanlığı 16.02.2005-17.10.2005
- **Anabilim Dalı Başkanlığı**: Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Dili Anabilim Dalı Başkanlığı 19.11.2002-16.02.2005

- **Anabilim Dalı Başkanlığı:** Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanlığı 1998-2000
- **Kulüp Danışmanlığı:** Anadolu Üniversitesi Edebiyat Kulübü Danışmanlığı 2001-2005
- **Kulüp Danışmanlığı:** Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Türkçe Kulübü Danışmanlığı 2009 - ---

10. Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlara Üyelikler

11. Ödüller

- Editörlüğünü yaptığım *Türkçe Sözlü ve Yazılı Anlatım*, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayını, No: 713, Eskişehir, 2003 kitabı Beşir Göğüş Ödülü aldı.

EK BİLGİLER

EĞİTİM

DOKTORA	: 1994 - 1998, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Dili Anabilimdalı / İSTANBUL
YÜKSEK LİSANS	: 1991 - 1994, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Anabilimdalı / KAYSERİ
LİSANS	: 1970 - 1974 İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / İSTANBUL
LİSE	: 1966 - 1970 İzmit Lisesi / İzmit - KOCAELİ
ORTAOKUL	: 1962 - 1966 Çamlıca Kız Lisesi / Acıbadem - İSTANBUL

İŞ

Şubat-Ekim 1970	: Yarımca Belediyesi Muhasebe Memurluğu - İzmit - KOCAELİ
1974 - 1975	: İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Mikrobiyoloji Kürsüsü Sekreterliği - İSTANBUL
1975 - 1981	: Bahçelievler Lisesi Edebiyat Öğretmenliği - ESKİŞEHİR
1981 - 1982	: Yabancıdiller Yüksekokulu Türkçe Öğretmenliği - ESKİŞEHİR
1982 - 1998	: Anadolu Üniversitesi Rektörlüğü Türk Dili Okutmanlığı - ESKİŞEHİR
1998 - 2005	: Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyeliği- ESKİŞEHİR
2007 - 2012	: Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü Öğretim Üyeliği - LEFKOŞA / KKTC

GİRDİĞİ DERSLER:

Türk Dili (lisans)
Türkçe Dilbilgisi (lisans)
Yazılı ve Sözlü Anlatım (lisans)
Türkiye Türkçesi Ses ve Biçim Bilgisi (lisans)
Türkiye Türkçesi Cümle Bilgisi (lisans)
Türk Dili Tarihine Giriş (lisans)
Eski Türkçe (lisans)
Göktürk Türkçesi (lisans)
Uygur Türkçesi (lisans)
Karahanlı Türkçesi (lisans)
Harezmi Türkçesi (lisans)
Çağatay Türkçesi (lisans)
Anadolu Ağzları / Türkiye Türkçesi Ağzları (lisans)
Azeri Türkçesi (lisans)
Gagavuz Türkçesi (lisans)
Kırım Tatar Türkçesi (lisans)
Türk Dilinin Ses Tarihi (lisans)
İlkokuma Yazma Öğretimi (pedagojik formasyon)
Türkçenin Öğretimi (pedagojik formasyon)
Türkiye Türkçesi Ses ve Biçim Bilgisi (yüksek lisans)
Türkiye Türkçesi Cümle Bilgisi (yüksek lisans)
Eski Türkçe (yüksek lisans)
Harezmi Türkçesi (yüksek lisans)
Anadolu Ağzları Çalışmaları (yüksek lisans)

KATILDIĞI KURSLAR

1977 : Milli Eğitim Bakanlığı İzcilik ve Boş Zamanları Değerlendirme, Kursu Karacaali - Gemlik - BURSA
1998-2003 : Anadolu Üniversitesi Hizmetiçi Eğitim İngilizce Kursu -ESKİŞEHİR
2002 : Anadolu Üniversitesi Hizmetiçi Eğitim Sınıf Yönetimi Kursu -ESKİŞEHİR
2003 : Hacettepe Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu İngilizce Kursu -ANKARA

ÖN SÖZ

Türkiye, binlerce yıldır etnik bir mozaîge dönüşen Anadolu ile yüzölçümünün yaklaşık 33/1'ni kaplayan Türkiye Trakyası toprakları üzerindedir. Türkiye Türkçesi yazıda belli kurallarla kullanılmasına karşın; bu topraklara göçen Türklerin boy çeşitliliğinin, Türklerden önce bu topraklarda binlerce yıldır yaşamış toplum çeşitliliğinin, Avrupa toprakları ele geçtikçe Avrupa'ya göçürülen Türklerin yüzyıllar sonra geri göçünün etkileriyle her ilde, ilçede hatta komşu köylerde farklı ağız özellikleriyle konuşulur. Bir önceki cümlede vurgulanan; Anadolu'ya göçen Türk boylarının kendilerine özgü Türkçelerinin kimi özelliklerinin Türkiye Türkçesi ağızlarında saklı olmasıdır; Türklerden önce bu topraklarda binlerce yıldır yaşamış toplumların dillerindeki kimi özelliklerin Türkiye Türkçesi ağızlarına taşınmış olmasıdır; Avrupa toprakları ele geçtikçe Avrupa'ya göçürülen Türklerin yüzyıllar sonra geri göçüyle hem Avrupa'ya taşıdıkları Türkçelerinin Avrupa coğrafyasında biçimlenmiş hallerinin hem Avrupa coğrafyasındaki dillerle az çok harmanlanmış biçimlerinin Türkiye Türkçesi ağızlarında saklı olmasıdır. Kısaca her yöre ağızında dil tarihimizin başka başka özellikleri yaşatılır. Bu durum; ülkemiz üniversitelerinin Edebiyat ya da Fen Edebiyat fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde ve Eğitim fakültelerinin Türkçe Öğretmenliği bölümlerinde, Türkiye Türkçesi Ağızları/Anadolu Ağızları adlarıyla işlenen derslerde hep dile getirilir.

Yine adı geçen derslerde vurgulanan önemli bir durum, her yerleşim birimindeki ağız özelliklerinin hızla yok olduğudur. Ağız özelliklerinin yok oluşunun en önemli nedeni Anadolu insanlarında okur-yazarlığın artması, öğrenim düzeylerinin yükselmesi, insanlar arası iletişimin artmasıdır. Ayrıca radyo, günümüzde daha çok televizyon hemen her evde mutfığa, yatak odasına kadar girmiştir. İnternet cep telefonlarına kadar indirilebildiğinden dört bir yanımız, ölçünlü Türkiye Türkçesiyle kuşatılmış durumdadır. Toplum gelişmesi için olumlu olan bu durum, yöresel ağız özelliklerini yitirirken, ağızlarda konuşulan Türkçeyi, hızla ölçünlü Türkiye Türkçesine yaklaştıırken ağızlarda gizlenen pek çok dil mirasımızın yok olmasına neden olmaktadır. Zeynep Korkmaz (1963: 1-27, 1965: 41-63) çalıştığı ağızlarda görülen özelliklerle Anadolu'ya göç eden Türk boyları arasında bağlantı kurmuştur. Bu bakımdan Türkiye Türkçesi Ağızları çalışmaları bir yandan tarih biliminden yararlanırken diğer yandan Türk Dilinden başka tarih bilimine katkı sağlayabilen bir alandır.

Ancak 19. yüzyılın sonlarından bu yana yürütülen Anadolu Ağızları/Türkiye Türkçesi Ağızları çalışmalarında ortak çalışma disiplini sağlanamamış, her çalışan kendi el yordamıyla bulduğu yöntemleri kullanmıştır. Oysa herhangi bir bilim

alanında yapılan bir çalışma kendinden sonraki çalışmalar için bir basamak oluşturur. Bütün bilimler kendinden önceki basamaklar üzerinde ilerler. Yeni bilgilere kimi zaman da keşiflere bu basamaklarla ulaşır. Türkiye Türkçesi Ağızları Araştırmaları önemli bir bilim alanıdır ama her çalışanın kendi kurallarıyla çalışması, çalışmalarda ortak bir yöntem kullanılmaması bu alanın en büyük sorunudur.

Türkiye Türkçesi Ağızları Araştırmaları'nda yöntem birliği sağlayacağı düşünülmüş olarak oluşturulan bu kitabın en önemli özelliği alanında yazılmış ilk kitap olmasıdır. Edebiyat ya da fen edebiyat fakülteleri olan her üniversitede, Türk Dili Edebiyatı Bölümü lisans, yüksek lisans ya da doktora programlarından en az biri bulunmaktadır. Hepsinin ders programlarında lisans öğretimi için Anadolu Ağızları ya da Türkiye Türkçesi Ağızları; yüksek lisans ve doktora öğretimi için Anadolu Ağızları Çalışmaları, Türkiye Türkçesi Ağızları Çalışmaları, Anadolu Ağızları Çalışmalarında Yöntem ya da Türkiye Türkçesi Ağızları Çalışmalarında Yöntem dersleri vardır. Hem öğreticilerin hem öğrencilerin bu dersleri sağlıklı işlemleri için kaynak sıkıntıları hep olmuştur. Bu çalışmanın amacı, adı geçen derslerdeki kaynak sıkıntısını biraz olsun gidermektir. Bu kitap, özellikle ülkemiz üniversitelerinin edebiyat ya da fen edebiyat fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde ve Eğitim Fakültelerinin Türkçe Öğretmenliği bölümlerinde bu alanda çalışma yapan akademisyenlere yararlı olacaktır. Ayrıca ağız incelemelerinde bilinmesi gerekli olduğu için hatırlatma amacıyla verilen Türkçenin ses bilgisi, yapı bilgisi, sözcük türleri bilgisi, cümle bilgisi, anlam bilgisi, söz varlığı bilgisi gibi bilgiler Türkçeyle ilgilenen tüm öğretmen ve öğrenciler için yararlı bir kaynaktır.

Türkiye Türkçesi Ağızlarını İnceleme Yöntemi kitabının yazımında kullandığım bilgileri bana öğreten tüm hocalarıma, kullandığım tüm kaynak kitabı yazarlarına, en yakın destekçilerim eşim ile kızıma, yayında emeği geçen PEGEM ailesine ve bu kitaptan yararlanacak tüm öğretici ve öğrencilere teşekkür ederim.

Dr. Canan İLERİ

27 Eylül 2016 Salı

İÇİNDEKİLER

Öz Geçmiş	iv
Ön Söz.....	xiv
Çizelge Listesi.....	xxv
Kısaltmalar	xxvii

GİRİŞ

Ağız Araştırmalarının Bilimsel Araştırmalar İçindeki Yeri	1
Günümüzde Türkiye Türkçesi Ağızları Araştırmaları.....	3
Ömer Asım Aksoy	4
Urfalı Kemal Edip Kürkçüoğlu.....	5
Zeynep Korkmaz.....	6
Ahmet Caferoğlu.....	7
Selâhattin Olcay.....	8
Turgut Günay.....	9
Efrasiyap Gemalmaz.....	11
Tuncer Gülensoy	12
Canan İleri	13
Gürer Gülsevin.....	15
Ağız Araştırmalarındaki İyileşmeler	16
Ses Kayıt Araç ve Gereçlerinde İyileşme.....	16
Ses Kayıtlarının Çözüm Sürecinde İyileşme.....	17
Ses Kayıtlarının Çözümündeki Doğruluk Oranında İyileşme.....	17
İncelemelerde İyileşme.....	18
Ağız Araştırmalarındaki Sorunlar	19
Kaynak Kişilerde Okuma, Yazma Bilmeyenlerin Sayısındaki Azalma Sorunu	21
Ağızlara Gazete, Radyo, Televizyon ile İnternet'in Etkisi Sorunu	21
Anadolu Ağızları/Türkiye Türkçesi Ağızları ya da Türevi Derslerin Uygulamalı Yapılmaması Sorunu	21
Ağız Çalışmalarında Uzman Araştırmacı Azlığı Sorunu	22
Ses Kayıtlarının Çözümündeki Doğruluk Oranı Sorunu.....	22
Çalışmalar Arasında Tutarsızlık Olması Sorunu	23
Bir Çalışma İçinde Tutarsızlıkların Olması Sorunu	24
Derlenen Metinlerin Söz Varlığına Katkıda Bulunmaması Sorunu.....	25
Terim Sorunu.....	26
Araştırma Günlüğü Tutulmaması Sorunu.....	26
İnceleme Yöntemi Sorunu.....	27

1. BÖLÜM

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARI ARAŞTIRMASINA BAŞLAMA SÜRECİ

Türkiye Türkçesi Ağızlarını İnceleme.....	29
Başlama Süreci	30
Birinci Basamak: Küme Çalışanlarını Belirleme.....	30
İkinci Basamak: Ağız Araştırmasını Başlatma	31
Birinci Adım: Karar Verme.....	32
İkinci Adım: Ad Verme	32
Üçüncü Adım: Ağız Araştırmasının Amacını Belirleme.....	33
Dördüncü Adım: Sınırlandırma	34
Beşinci Adım: Önem Belirtme.....	35
Altıncı Adım: Varsayımları Belirleme	36
Yedinci Adım: Terimleri Tanımlama.....	37
Sekizinci Adım: Evren Belirtme.....	37
Dokuzuncu Adım: Örneklem Belirtme	38
Onuncu Adım: Araştırmanın Türünü Belirtme	39
On Birinci Adım: Teknik Belirleme.....	39
On İkinci Adım: Küme Çalışanlarının Yapacağı İşleri Belirleme.....	40
Üçüncü Basamak: Araştırmanın Bölümlerini Belirleme.....	41
Birinci Adım: Çalışma Taslağı Hazırlama	42
İkinci Adım: Araştırmanın Olası Zaman Kullanımı ve Kontrol Çizelgesi'ni Hazırlama	45

2. BÖLÜM

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARI ARAŞTIRMASINA HAZIRLIK SÜRECİ

Birinci Basamak: Araştırmaya Hazırlık Yapma	49
Birinci Adım: Kaynak Taraması Yapma	50
Kaynaklara Ulaşma.....	50
Kaynaklarda Seçilmiş Yörenin Tarihiyle İlgili Bilgilerin Taranması	54
Kaynaklarda Seçilmiş Yörenin Coğrafyasıyla İlgili Bilgilerin Taranması.....	56
İkinci Adım: Seçilmiş Örneklem Yerlerindeki Kaynak Kişilerin Seçiminde Ölçütler Belirleme	56
Seçilmiş Örneklem Yerlerindeki Kaynak Kişileri Kabataslak Belirleme	58
Üçüncü Adım: Ağız Araştırması İçin Kaynak Kişilere Yöneltilecek Soruları Hazırlama	58
Dördüncü Adım: Ağız Araştırması İçin Seçilmiş Yörede Gidilecek Örneklem Yerlerini Belirleme	82

Ağız Araştırması İçin Seçilmiş Yöreden Örneklem Yerlerinin Seçiminde	
Göz Önüne Alınacak Ölçütler.....	82
Seçilmiş Yörenin Haritası Üzerinde Örneklem Yerlerini İşaretleme	83
Seçilmiş Yörede Gidilecek Örneklem Yerlerine Yapılacak Gezilerin	
Sayısını Belirleme.....	84
Beşinci Adım: Alan Araştırmasının Ön Hazırlıklarını Yapma	84
Araç-Gereç Hazırlığı Yapma.....	85
Altıncı Adım: Ağız Araştırması İçin Seçilmiş Örneklem Yerlerine Ulaşım	98
Yedinci Adım: Ağız Araştırması İçin Seçilmiş Örneklem Yerlerinde Konaklama...	98

3. BÖLÜM

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARI ARAŞTIRMASININ ÇALIŞMA SÜRECİ

Birinci Basamak: Alanda Ses Kaydı Yapma	99
Birinci Adım: Alana Gitme	100
Yerleşim Yeriyle Bağlantı Kurma	100
Görüşme Yapılacak Kişileri Belirleme.....	101
Ulaşım Aracını Sağlama.....	101
Yol Arkadaşı/Arkadaşları Bulma	102
İkinci Adım: Alanda Görüşme Yapılacak Kişilerle Buluşma.....	102
Üçüncü Adım: Ses Kayıtları Yapma	103
Ses Kayıtlarını Dinleme-Test Etme.....	104
İkinci Basamak: Ses Kayıtlarını Metinleştirme	104
Birinci Adım: Ses Kayıtlarını Çözümleme.....	104
İkinci Adım: Çözümlemiş Ses Kayıtlarından Metinler Oluşturma	105
Üçüncü Basamak: Metinler Üzerinde Çalışma	106
Birinci Adım: Metinlerden Yararlanarak “Dizin” Çalışması Yapma.....	106

4. BÖLÜM

METİNLER İLE “DİZİN”DEN YARARLANARAK AĞIZ ÖZELLİKLERİNİ İNCELEME

Metinler ile “Dizin”Den Yararlanarak “Ses Bilgisini” İnceleme	109
Türkçede Sesler.....	110
Çalışılan Yöre Ağızlarında Ünlüler.....	110
Çalışılan Yöre Ağızlarında Ünsüzler.....	112
Çalışılan Yörenin Ağızlarında Ses Olayları.....	115
Ses Uyumları.....	117
Ses Uyumsuzlukları	122

Bir Sesin Yerini Başka Bir Sese Bırakması (Genel Ses Değişmeleri)	123
Ses Değişmelerinin Nedenleri	124
Ses Değişmelerinin Türleri	126
Ünlülerde Ses Değişmeleri	130
Ünsüzlerde Ses Değişmeleri	138
Benzeşme	149
Türkiye Türkçesi Ağızlarını Çalışanların Kitaplarında, Makalelerinde	
Benzeşme	149
Benzeşmenin Tanımları	153
Benzeşmenin Nedenleri	154
Benzeşmenin Sözcük İçindeki Yeri	154
Benzeşmenin Türleri	155
Benzeşen Seslere Göre Benzeşme İncelemeleri	164
Benzeşmezlik	167
Ünlülerde Benzeşmezlik	168
Ünsüzlerde Benzeşmezlik	169
Ünlü-Ünsüz Benzeşmezliği	170
Ses Düşmeleri	170
Ünlü Düşmeleri	170
Ünsüz Düşmeleri	171
Ses Düşmesinin Bir Başka Yönü Olan İkizliğin Tekleşmesi	172
İkiz Ünlülerin Tekleşmesi	172
İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi	173
Ses Türemeleri	173
Ünlü Türemeleri	174
Ünsüz Türemeleri	174
Ses Türemesinin Bir Başka Yönü Olan İkizleşme	175
Ünlü İkizleşmeleri	175
Ünsüz İkizleşmeleri	178
Hece Düşmesi	179
Hece Kaynaşması	180
Hece Yutumu	181
Hece Türemesi	182
Seslerin Yer Değiştirmesi (Metatez)	182
Ünlü Yer Değiştirmeleri	183
Ünsüz Yer Değiştirmeleri	183
Ünlü-Ünsüz Yer Değiştirmeleri	184
Ulama	184

5. BÖLÜM

ÇALIŞILAN YÖRENİN AĞIZLARINDA DİLİN “YAPI BİLGİSİ”Nİ İNCELEME

Çalışılan Yörenin Ağızlarında Dilin Yapı Bilgisi	185
Sözcükte Kök	185
Ad Kökü	186
Eylem Kökü.....	186
Sözcükte Ek/Ekler	186
Yapısına Göre Sözcükler.....	187
Basit Sözcükler	187
Türemiş Sözcükler	187
Birleşik Sözcükler.....	197

6. BÖLÜM

ÇALIŞILAN YÖRENİN AĞIZLARINDA DİLİN “SÖZCÜK BİLGİSİ”Nİ İNCELEME-1 AD SOYLU ANLAMLI SÖZCÜKLER (ADLAR, SIFATLAR, ZARFLAR)

Derlenen Metinler ile Dizinden Yararlanarak Yörenin “Sözcük Bilgisini” İnceleme ...	199
Adların İncelenmesi	200
Ad Türleri	200
Yapısına Göre Ad Türleri	200
Anlamına Göre Ad Türleri.....	201
Ad Çekimleri.....	201
Adlarda Çokluk Çekimi	202
Adlarda İyelik Çekimi	203
Adlarda Sahiplik Çekimi.....	204
Ad Durumlarının Çekimi.....	205
Adlarda Soru Çekimi.....	212
Ad Tamlamaları.....	213
Sıfatların İncelenmesi	215
Sıfat Türleri.....	216
Yapısına Göre Sıfat Türleri	216
Anlamına Göre Sıfat Türleri	217
Sıfat Tamlamaları	220
Zarfların İncelenmesi.....	221
Zarf Türleri.....	222
Yapısına Göre Zarf Türleri	222
Anlamına Göre Zarf Türleri	223

7. BÖLÜM

ÇALIŞILAN YÖRENİN AĞIZLARINDA DİLİN “SÖZCÜK BİLGİSİ”Nİ İNCELEME-2 AD SOYLU ANLAMSIZ SÖZCÜKLER (ZAMİRLER, EDATLAR, BAĞLAÇLAR)

Zamirlerin İncelenmesi	227
Zamir Türleri	227
Yapısına Göre Zamir Türleri.....	228
Anlamına Göre Zamir Türleri.....	229
Zamir Çekimleri.....	232
Kişi Zamirlerinin Çekimi.....	232
Dönüşlülük Zamirlerinin Çekimi.....	235
Gösterme Zamirlerinin Çekimi	237
Soru Zamirlerinin Çekimi	242
Belirsizlik Zamirlerinin Çekimi	245
İyelik Öbekleri.....	246
Edatların İncelenmesi	247
Edat Türleri	248
Yapısına Göre Edat Türleri.....	248
Anlamına Göre Edat Türleri.....	249
Edatların Özellikleri.....	250
Bağlaçların İncelenmesi.....	251
Bağlaç Türleri.....	251
Yapısına Göre Bağlaç Türleri	252
Anlamına Göre Bağlaç Türleri	254

8. BÖLÜM

ÇALIŞILAN YÖRENİN AĞIZLARINDA DİLİN “SÖZCÜK BİLGİSİ”Nİ İNCELEME-3 AD SOYLU YARI ANLAMLI SÖZCÜKLER (ÜNLEMLER)

Ünlemlerin İncelenmesi	255
Ünlem Türleri	255
Yapısına Göre Ünlem Türleri.....	255
Anlamına Göre Ünlem Türleri.....	256

9. BÖLÜM

ÇALIŞILAN YÖRENİN AĞIZLARINDA DİLİN “SÖZCÜK BİLGİSİ”Nİ İNCELEME-4 (EYLEMLER)

Eylemlerin İncelenmesi	259
Eylem Türleri	259

Yapısına Göre Eylem Türleri.....	260
Anlamına Göre Eylem Türleri.....	263
Eylem Çekimleri.....	266
Eylemlerde Kişi Çekimleri.....	267
Eylemlerin Kip ve Zaman Çekimleri.....	273
Ek Eylemin Kip ve Zaman Çekimleri.....	300
Ek Eylemin Bildirme Kipleri ve Tasarlama Kipleriyle Yalın Çekimleri	301
Ek Eylemin Bildirme Kipleri ve Tasarlama Kipleriyle Birleşik Çekimleri.....	317

10. BÖLÜM

ÇALIŞILAN YÖRENİN AĞIZLARINDA “CÜMLE BİLGİSİ”Nİ İNCELEME

Derlenen Metinler ile Dizin’den Yararlanarak “Cümle Bilgisini” İnceleme.....	325
Cümlenin Öğeleri.....	327
Yüklem.....	327
Özne.....	327
Nesne/Düz Tümleç	328
Yer Tamlayıcıları/Dolaylı Tümleçler.....	328
Zarf Tümleci	329
Edat Tümleci.....	330
Cümle Dışı Öğeler	331
Cümle Türleri.....	331
Yüklem Sözcük Türüne Göre Cümleler	331
Ögelerin Dizilişine Göre Cümleler.....	332
Yargı Sayısına Göre Cümleler.....	332

11. BÖLÜM

ÇALIŞILAN YÖRENİN AĞIZLARINDA ANLAM BİLGİSİNİ İNCELEME

Metinlerden Yararlanarak “Anlam Bilgisini” İnceleme	337
Sözcüklerde Anlam	343

12. BÖLÜM

ÇALIŞILAN YÖRENİN AĞIZLARINDA SÖZ VARLIĞINI İNCELEME

Çalışılan Yöreden Derlenen Metinler ile Dizin’den Yararlanarak “Söz Varlığını” İnceleme.....	345
Çalışılan Yörenin Ağzında Alkışlar.....	345
Çalışılan Yörenin Ağzında Argolar	346
Çalışılan Yörenin Ağzında Atasözleri.....	347

Çalışılan Yörenin Ağzında Deyimler	347
Çalışılan Yörenin Ağzında Kargışlar	349
Çalışılan Yörenin Ağzında Küfürler/Sövgüler	350
Çalışılan Yörenin Ağzında Sözcük Varlığı	350

13. BÖLÜM

ÇALIŞILAN YÖRENİN AĞIZLARININ AĞIZ ATLASINI OLUŞTURMA SONUÇ ÇIKARMA VE ÖNERİLERDE BULUNMA

Metinler ile “Dizin”den Yararlanarak Çalışılan Yörenin “Ağız Atlası”nı Oluşturma	353
Yapılan İncelemelerden Çalışılan Yöre Ağızları İçin “Sonuç” Bilgileri Çıkarma	354
“Sonuç” Bilgilerine Göre “Öneriler”de Bulunma	355

14. BÖLÜM

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARI ARAŞTIRMASINI BİTİRME SÜRECİ

Bitirme Süreci	357
Birinci Basamak: Çalışma İçeriğine Kitap Düzeni Verme	357
Birinci Adım: Ön Bölüm	358
İkinci Adım: Metin Bölümü	364
Üçüncü Adım: Son Bölüm	366
İkinci Basamak: Çalışmayı Yayına Hazırlama	367
Kitap Boyutuna Göre Sayfa Düzeni Verme	368
“Dipnot”ları Gözden Geçirip Düzenleme	368
“Yararlanılan Kaynaklar”ı Gözden Geçirip Düzenleme	368
“İçindekiler” Bölümünün Maddelerini Gözden Geçirme, Sayfa Numaralarını Yazma	369
Üçüncü Basamak: Yayınlama	369
Kaynakça	371

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 1. Kalın Ünlülerin İncelmesi	14
Çizelge 2. “a” Ünlüsünün Birkaç Türü	18
Çizelge 3. Türkiye Türkçesi Ağzılarını İnceleme Yöntemi’nin Çalışma Taslağı	42
Çizelge 4. Olası Zaman Kullanımı.....	46
Çizelge 5. Olası Zaman Kullanımını Denetleme	46
Çizelge 6. Katalog Fişi Bilgileri	52
Çizelge 7. Çalışmanın Etik İlkeleri Belgesi.....	90
Çizelge 8. Kaynak Kişinin İzin Mektubu Belgesi.....	91
Çizelge 9. Kaynak Kişi Bilgi Belgesi	92
Çizelge 10. Resmi Kuruma Verilecek İzin Dilekçesi	93
Çizelge 11. Eskişehir İli’nin İlçelerinin Sıralaması	105
Çizelge 12. Eskişehir İli Mihalgazi İlçesi’nin Köylerinin Sıralaması.....	106
Çizelge 13. Ünlü Türleri.....	111
Çizelge 14. Ünlülerin Özellikleri	111
Çizelge 15. Ön Damak ve Art Damak Ünsüzlerinin Yazımı	112
Çizelge 16. “l” Ünsüzlerinin Yazımı	113
Çizelge 17. Ünsüz Türleri	113
Çizelge 18. Ünsüzlerin Özellikleri.....	113
Çizelge 19. Ses Olayları.....	115
Çizelge 20. Ses Uyumları	117
Çizelge 21. Ses Uyumsuzlukları.....	122
Çizelge 22. Ses Değişmelerinin Nedenleri	124
Çizelge 23. Ses Değişmelerinin Türleri.....	127
Çizelge 24. Ünlü Değişmeleri.....	131
Çizelge 25. Ünsüz Değişmeleri	139
Çizelge 26. Benzeşme Türleri	156
Çizelge 27. Ünlülerde ve Ünsüzlerde Benzeşme Türleri.....	156
Çizelge 28. Ad Çekimleri.....	202
Çizelge 29. Kişi Zamirlerinin Çekimi	233
Çizelge 30. Dönüşlülük Zamirlerinin Çekimleri.....	235
Çizelge 31. Gösterme Zamirlerinin Çekimleri	237
Çizelge 32. Yer Gösterme Zamirleri.....	239
Çizelge 33. Yer Gösterme Zamirlerinin Çekimleri	240
Çizelge 34. Soru Zamirlerinin Çekimi.....	243

Çizelge 35. Belirsizlik Zamirlerinin Çekimi	246
Çizelge 36. Yardımcı Eylemler	261
Çizelge 37. Sözcüklerde Vurgu Dereceleri	326
Çizelge 38. Cümlelerin Öğeleri	326
Çizelge 39. İçindekiler İçin Arap Rakamlı Ondalık Sistem	360
Çizelge 40. İçindekiler İçin Çok Düzeyli Sistem	361
Çizelge 41. İçindekiler	362
Çizelge 42. Kısaltmalar	363

KISALTMALAR

AAİSÜB	: Anadolu Ağızlarında İç Ses Ünsüz Benzeşmesi
AAKD	: Anadolu Ağızları Konson Değişimleri
ADK	: Alkyone Deniz Kuşu
ADÜM-I	: Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I
a.g.e	: adı geçen eser
a.g.m	: adı geçen makale
AMA	: Afyon Merkez Ağzı
ARAÜD	: Anadolu ve Rumeli Ağızlarında Ünlü Değişimleri
BKÇ	: Bir Kalp Çizildi
BSO	: Boncuklar Senin Olsun
BTS	: Büyük Türkçe Sözlük
BYA	: Bartın ve Yöresi Ağızları
DA	: Diyarbakır Ağzı
DbDTS	: Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü
DDbTS	: Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü
DİÇÇYA	: Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı
EA	: Eskişehir Ağzı
EdİA	: Edirne İli Ağzı
EİAİlçMA	: Eskişehir İli Alpu İlçesi Merkez Ağızları
EİMİlçYA	: Eskişehir İli Mihalıççık İlçesi ve Yöresi Ağızları
EİOSYeA	: Eskişehir İli Odunpazarı Semti Yerli Ağzı
ErA	: Erzurum Ağzı
ErİA	: Erzurum İli Ağızları
ETASV	: Eskişehir Türkmen Ağızları Söz Varlığı
EYA	: Eskişehir Yöresi Ağızları
GA	: Gaziantep Ağzı
GBAA	: Güney-Batı Anadolu Ağızları
GTS	: Gramer Terimleri Sözlüğü
KAD	: Korkma Ay Doğacak
KTAS	: Kıbrıs Türk Dili Sözlüğü
KYA	: Kütahya ve Yöresi Ağızları

LYB	: Lâle Yüreğın Beyaz (Roman)
NYA	: Nevşehir ve Yöresi Ağızları
ÖSKTA	: Özden Selenge'nin Anı, Öykü ve Romanlarında Kıbrıs Türk Ağızlarının İzleri
RİA	: Rize İli Ağızları
TDB	: Türk Dil Bilgisi
UA	: Urfa Ağzı
UİA	: Uşak İli Ağızları
Ye	: yerli

GİRİŞ

Dilimiz atalarımızdan bize aktarılan, bizlerden torunlarımıza aktarılabacak olan en kalıcı toplum mirasıdır. Bu mirasın içinde yalnızca dil varlıkları değil o dili konuşan ulusun tarihinden, kültüründen süzölüp gelmiş pek çok özellik bulunmaktadır. Bu söz varlıklarının, biçim birimlerinin kimileri apaçık kendini gösterirken kimileri kozasındaki ipek böceği gibi gizlidir. Bu gizler ancak dil uzmanlarının çalışmalarıyla aydınlığa çıkarılır. Ağız araştırmaları bu yüzden önemlidir. Ağız “*Bir dilin veya bir lehçenin yazı diline oranla ve çoğunlukla ses, bazen de şekil, anlam ve söz varlığı bakımından birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleri*”dir. (Korkmaz 2003-1: 4)

1. AĞIZ ARAŞTIRMALARININ BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR İÇİNDEKİ YERİ

Bilim için Niyazi Karasar (1991: 7) “*Bilim, geçerli kabul edilmiş sistemli bilgiler bütünüdür.*” derken Ali Doğan Arseven (2001: 11) “*Bilim, var olan şeyleri betimleyerek ‘nedir’ sorusuna cevap arar. Bunun yanında olaylar ve olgular arası ilişkileri ortaya koyarak da bilim ‘niçin’ sorusuna cevap bulma fonksiyonunu yerine getirir.*” der. Sencer M. ve Y. (1978: 43) ise toplumbilimlerinin içeriğini “*Toplumbilimleri incelediği konular bakımından doğa bilimlerinden farklıdır, konusu canlı varlıklardan yalnız insan ile insanın içinde bulunduğu kurum ve grupları içerir.*” diye açıklar. Bu alıntılar ışığında bakılınca ağız araştırmaları bir bilim alanıdır, insana özgü dili araştırıp incelediği için toplumbilimlerine girer.

Seyitoğlu’na (2000: 37) göre “*Yöntembilimde veri toplamayla ilgili beş uygulama vardır.*” Ağız araştırmalarında bunlardan “*görüşme yöntemi*” kullanılır. Seyitoğlu, araştırmaları nedensellik yönünden “*deney, tanıtma, istatistik ve alan araştırmaları biçiminde*” sınıflar. Bu sınıflamaya göre ağız araştırmaları “*alan araştırmaları*” içinde yer alır. Sosyal bilimler için alan araştırması önemlidir.

Zeynep Korkmaz, 1940’dan sonra yapılan Anadolu ağızları çalışmalarını “*derleme, derleme-araştırma ve araştırma çalışmaları*” olmak üzere üç maddede toplar. (1975-1976: 143-172) Ağız araştırmaları çalışanları ise çalışma yöntemi bakımından ikiye ayrılır:

- Birinci tip araştırmacılar seçtiği inceleme alanında konuşma kayıtları olarak derleme çalışmaları yapar. Derlediği konuşmaları metinleştirir.

Bunlardaki ağız örneklerini ses bilgisi, yapı bilgisi, sözcük bilgisi, cümle bilgisi, anlam bilgisi, sözlük bilgisi, söz varlığı, ağız atlası ... başlıklarından en az biriyle inceler. Çalışmalar bilgisayarla yapılmaya başlandıktan sonra bu çalışmalara “sözlük” yerine “dizin” eklenebilir.

- İkinci tip araştırmacılar, birincilerin yaptığı çalışmaları değerlendirerek ses, yapı, sözcük, lehçe tabakalaşmaları, ağız sınıflamaları, atlas önerileri gibi daha genel sorunlar üzerine incelemeler yaparlar. Bu gruptan Zeynep Korkmaz (1953) “*Batı Anadolu Ağızlarında Aslı Vokal Uzunlukları*”nı, Ahmet Caferoğlu (1959: 239-260) “*Anadolu ve Rumeli ağızlarının bölgelelere ayrılması*”, Tuncer Gülensoy (1985: 281-296), “*Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki*”ni, Tietze (1999: 280) “*Türkçedeki kimi sözcüklerin etimolojisi*”ni çalışmıştır.

Hazır çalışılmış alan çalışmaları yeniden karşılaştırmalı çalışmalar yapmayı sağlar. Alanlara göre kip eklerini, birleşik fiilleri; isim çekimlerini; zarf fiilleri ve sıfat fiilleri karşılaştırma olanağı verir. Böylece “*dil ile etnik yapı bağlantıları ortaya çıkmakla kalmayıp iskân tarihimize ilgili sorular da cevabını*”bulur (Karahana, 1997). Ağızlardaki Oğuzca ve Oğuz dışı özellikler gün ışığına çıkar.

İki tip araştırmacıların da ağız araştırmalarına katkıları büyüktür. Ancak karşılaştırmalı çalışan ikinci araştırmacıların doğru sonuca ulaşabilmeleri için birincilerin alan araştırmasından inceleme sonuçlarını belirlemeye, bunları raporlaştırmaya kadar ortak ölçüleri yakalamaları gerekmektedir. Oysa günümüzde aynı alanda yapılan birden fazla çalışmada bile birbiriyle çelişen uygulamalar ve bilgiler bulunmaktadır. Bu durum ikinci grup çalışanları yanıltarak emeklerini boşa çıkarabilir. Onun için bütün bilim alanlarında olduğu gibi ağız araştırmaları çalışmalarında da belli bir disiplin gerekmektedir. Yerine göre kimi bilim alanlarıyla disiplinler arası işbirliği yapılmalıdır.

Sonuçta *Türkiye Türkçesi Ağızları Araştırmaları*, derleme aşamasında alan araştırmasıdır; metinleştirme, inceleme aşamasında ise dilbilgisinin ses bilgisi, yapı bilgisi, sözcük bilgisi, cümle/dizim bilgisi, anlam bilgisi, söz varlığı bilgisi ve sözlük bilgisi, dizin bilgisi, dilbilgisi ayrışıklı/gramatikal dizin bilgisi bilgi alanlarının tümünü kapsayan çok yönlü bir bilimsel araştırmadır. Araştırmacı derleme metinlerini kullanarak bunlardan biri ya da birkaçı üzerinde çalışır. Ayrıca *Türkiye Türkçesi Ağızları Araştırmaları* sürecinde derlenen metinler dilbilim, halkbilim, toplumbilim gibi pek çok sosyal bilim alanında malzeme olarak kullanıma açıktır.

1.1. GÜNÜMÜZDE TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARI ARAŞTIRMALARI

Türkiye Türkçesi Ağızları Araştırmaları 1867 yılında Avrupalı doğubilimciler tarafından başlatıldığına göre Türkiye Türkçesi Ağızları çalışmalarının en az yüz elli yıllık bir geçmişi vardır. Türkiye’de, Türk Türkologların ağız araştırmalarına sahip çıkması 66 yıl kadar zaman almıştır. 1933 yılında Ömer Asım Aksoy kendi ilinden derlenmiş metinler oluşturup bu metinleri “*Gaziantep Dilinin Tetkiki*” adlı bir çalışmada inceler; 1936 yılında da “*Gaziantep Ağzında Sentaks Araştırmaları*”nı çalışır. Her ikisini de Gaziantep Halkevi basar. 1940’tan sonra Ahmet Caferoğlu ile diğer yerli araştırmacılar alana girer (Korkmaz, 1985: 232-248).

“Ağız araştırmaları alanında bundan sonra neler yapılması gerektiğini tespit etmek için, bugüne kadar neler yapıldığını bilmek gerekir.” (Karahan, 1997). Ağız araştırması yapmak isteyen araştırmacı; öncelikle kendinden önce yapılan çalışmaları bilmeli, ulaşabildiklerini gözden geçirmelidir. Zeynep Korkmaz’ın “*Anadolu ve Rumeli Ağızları*” (Türk Ansiklopedisi, c. I, s. 419), “*Anadolu Ağız Araştırmalarına Toplu Bir Bakış*” (1985), “*Anadolu Ağızları Üzerinde Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar*” (1975-1976), “*Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu*” (1971); Leylâ Karahan’ın “*Ağız Araştırmaları Alanında Yapılması Gereken Çalışmalar*” (1997); Ali Akar’ın “*Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları*” (2006); Nurettin Demir’in , “*Ağız Terimi Üzerine*” (2002), “*Ağız Sözlükçülüğü*” (1999), “*Ağız Araştırmalarında Kaynak Kişi Meselesi*” (1998) makalelerini satır satır sindirilerek okumalıdır. Bu kaynakları; dilbilgisi kitapları, terim sözlükleri ve sözlüklerle desteklemelidir.

Türkiye Türkçesi Ağızları üzerine yapılan çalışmaları katalog olarak alan çalışanlarına sunan çalışmalar vardır. Prof. Dr. Saadettin Buluç, Kayahan Erimer, Prof. Dr. Tuncer Gülensoy bunlardan yalnızca üçüdür. Tuncer Gülensoy’un ilk çalışmasının devamı olan ve Ercan Alkaya’yla birlikte yayınladığı “*Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası*” 2003 yılında yayınlanmıştır. Araştırmaya başlamadan önce bu kaynak da gözden geçirilmelidir. Ancak bu basımın üzerinden yirmi yıl geçtiği için son yirmi yılda basılmış yayınlara da ulaşmak gerekir.

Derleme çalışmaları için ilk sorun, henüz “*bütün yerleşim birimlerine ait derli toplu metinler derlenememiştir*” (Akar, 2006) olmasıdır. Derlemelerin pek sağlıklı yapılmadığı alandaki bilim insanlarınınca dile getirilmektedir. Yüzlerce çalışmadan araştırmacılara katkı sağlayabilecekler yirmi-yirmi beşi aşmaz; işte birkaçı: Ömer Asım Aksoy’un Gaziantep Ağızı (1945), Kemal Edip Kürkçüoğlu’nun Urfa Ağızı (1945), Zeynep Korkmaz’ın Güneybatı Anadolu Ağızları (1956), Nevşehir ve Yöresi Ağızları (1963), Bartın ve Yöresi Ağızları (1964-1965), Şevket Beysanoğlu’nun Diyarbakır Ağızı (1966), Selahattin Olcay Erzurum Ağızı (1966), Turgut Günay’ın